

David H. Rundell, *Vision or Mirage. Saudi Arabia at the Crossroads*, I.B. Tauris Publishing, London–New York 2021, ss. 316.

Od 2016 roku Arabia Saudyjska dokonuje historycznego zwrotu ku nowoczesności. W roku 2021 miało miejsce wiele wydarzeń, które do tej pory nie byłyby możliwe. Jednym z nich było zorganizowanie *Grand Prix Arabii Saudyjskiej 2021*. Z kolei w roku 2022 w Rijadzie odbył się mecz *Superpucharu Hiszpanii*. Saudyjskie królestwo było nie tylko w kręgu zainteresowań wielu osób zafascynowanych piłką nożną lub Formułą 1, ale także naukowców, bowiem pojawiło się od 2020 r. wiele publikacji, monografii wieloautorskich oraz ekspertyz i fachowych analiz. Warto wspomnieć o takich autorach, jak np.: David B. Ottaway¹, Valerie Anishchenkova², Madawi Al-Rasheed³ oraz o pracy zbiorowej pod redakcją naukową M. Al-Rasheeda (2020). Należy także zaliczyć do wspomnianego grona autorów prac dotyczących saudyjskiego królestwa kolejnego naukowca, Davida H. Rundella. Jego praca składa się z pięciu części. Jednak zanim przejdziemy do omawiania poszczególnych części, zwróćmy uwagę na wstęp, w którym autor postawił sobie dwa pytania. Pierwsze dotyczące Arabii Saudyjskiej nie brzmi, kiedy upadnie jej rząd, ale dlaczego wciąż trwa? Drugie pytanie to: Czy Arabia Saudyjska nadal ma znaczenie dla świata, który jest bogaty w zasoby gazu łupkowego?

W tym miejscu przejdźmy do kolejnych części pracy. I tak pierwsza część *Creating a New Nation* została poświęcona przeobrażeniom, jakie zachodzą od dnia 4 listopada 2017 r., które powodują, iż Arabia Saudyjska zmieniła się na zawsze. Jest to opinia Rundella, ale czy słuszna? Otóż od tego dnia nastąpiło wiele znaczących wydarzeń

¹ D.B. Ottaway, *Mohammed bin Salman The Icarus of Saudi Arabia?* Lynne Rienner Publishers, Boulder–London 2021, ss. 231.

² V. Anishchenkova, *Modern Saudi Arabia*, ABC-Clio, Santa Barbara–Denver 2020, ss. 365.

³ M. Al-Rasheed, *The Son King Reform and Repression in Saudi Arabia*, Oxford University Press, Oxford 2021, ss. 399.

na płaszczyźnie polityczno-ekonomicznej oraz społecznej. W okresie od listopada 2017 r. do 2019 r. aresztowano 381 osób, które były powiązane z dalszą rodziną królewską i pracowały w różnych departamentach saudyjskich. W tym doszło do aresztowania także wielu księżąt. Powód? Korupcja, defraudacja środków wydatkowanych na inne cele niż planowano. Akcja najbardziej niebywała i spektakularna w historii Arabii Saudyjskiej, bowiem od roku 1932, czyli chwili, kiedy to królestwo saudyjskie pojawiło się na mapie świata, nie było takich lub podobnych akcji. Dopiero król Salman i jego syn Mohammad bin Salman, który jest księciem koronnym, podjęli tego typu działania. Jednak uważam, iż Arabia Saudyjska zaczęła zmieniać się już wcześniej niż od listopada 2017 r. Raczej można wskazać, iż od roku 2016 dochodziło do przemian polityczno-społecznych w tym kraju i to znaczących. Mam na myśli ogłoszenie w połowie 2016 r. *Wizji 2030*, a później zezwolenie kobietom w królestwie na większą aktywność społeczną, zawodową i sportową. Królestwo stawało się coraz częściej areną, gdzie odbywały się wcześniej zakazane koncerty zagranicznych gwiazd, wyścigi F1 czy mecze zagranicznych, europejskich zespołów piłkarskich (patrz: włoskich z *Serie A*). Autor recenzowanej pracy wskazuje, iż król Salman odziedziczył tron po swoim zmarłym bracie Abdallahu dość niespodziewanie i nie był w ogóle przygotowany do tej roli. Czyżby? Tutaj bym zanegował to stwierdzenie Rundella, bowiem wcześniej wiedziano, zgodnie z zapisami sukcesji, iż to Salman będzie następnym królem po Abdallahu, a był przez ponad 40 lat gubernatorem stolicy królestwa saudyjskiego, Rijadu. Zatem doświadczenie polityczne oraz umiejętność zarządzania instytucjami państwowymi zdobył na pewno. Zgodzić się można co do faktu, iż: „Królestwo, które odziedziczył król Salman, było stabilne politycznie” (s. 2). Natomiast z drugiej strony, można wskazać, iż saudyjskie królestwo w jakiś sposób prezentuje ciągłość działania po Abdallahu, chociaż decyzje, jakie zapadają w gabinecie Salmana, są czasem nagle lub zgoła odmienne od opinii wahhabickich kaznodziejów, którzy nie do końca popierają postanowienia ogłoszone przez Mohammeda bin Salmana. Chodzi chociażby o niektóre punkty ujęte we wspomnianej wcześniej *Wizji 2030*.

Część druga *Managing Succession* została poświęcona tworzeniu się państwowości dzisiejszego królestwa saudyjskiego. W tym celu przywołano historię spotkania Muhammada ibn Abd al-Wahhab z Al-Saudem i nawiązania sojuszu polityczno-religijnego, na mocy którego plemię z al-Dirijjah dowodzone przez Al-Sauda podbijało z sukcesem

nowe obszary dzisiejszej Arabii Saudyjskiej. Trafnie spostrzeżono, iż protoplasta królestwa saudyjskiego, czyli Abdulaziz, przemienił to państwo z dalekiego, pustynnego kraju na mapie świata, w członka Organizacji Narodów Zjednoczonych i w ważnego na Bliskim Wschodzie sojusznika Stanów Zjednoczonych. Tutaj również pojawia się podlegające dyskusji stwierdzenie mówiące, że: „Jednak nie stworzył instytucji, którymi rządził, lecz one tworzyły się same, poza nim. Jego rządy były osobiste, zbudowane wyłącznie na relacjach z przywódcami plemiennymi, religijnymi i biznesowymi” (s. 43). Z jednej strony można uznać za fakt, iż Abdulaziz utrzymywał kontakty z przywódcami plemiennymi i gościł ich w swoim pałacu w Rijadzie. Wspomniał o tym także inny autor, Robert A. Harper w swojej publikacji dotyczącej Arabii Saudyjskiej⁴. Zaś z drugiej strony, to Abdulaziz miał pieczę nad tworzeniem się nowych ministerstw oraz instytucji państwowych oraz koordynował ich działania.

Część trzecia *Balancing Stakeholders* to praktycznie kontynuacja poprzedniej. W tej części ukazano fenomen plemion dowodzonych przez Al-Sauda oraz jego aktywność militarną. Zdaniem autora, utrzymywał on przez prawie 90 lat we względnej stabilizacji podbite plemiona dzięki wsparciu wielu osób, tj. przedstawicieli plemion, duchownych, kupców, technokratów oraz członków rodziny królewskiej. Co warto podkreślić, i o tym również wspominał Rundell, działo się to w okresie niespokojnym na Bliskim Wschodzie, a mianowicie w okresie obecności wojsk osmańskich na Półwyspie Arabskim, rosnących w siłę Persów – chodzi tutaj o okres od końca XVII wieku do końca XVIII wieku. Jednak udało się z czasem skonsolidować pierwszemu, jak się później okazało, Abdulazizowi plemiona i obszary, tj. Nadżdż, Hidżaz, Asir, Al-Hasa i Al-Dżauf, które, jak podaje autor, były zgoła odmienne, jeśli chodzi o kulturę, tradycję i historię, od plemienia, z którego wywodził się Abdulaziz.

Przedostatnia część monografii *Delivering Competent Government* została poświęcona „testamentowi” polityczno-społecznemu pozostawionemu przez Al-Sauda dla jego następców. Z tego doświadczenia skorzystał później Abdulaziz. Tak samo jak Al-Saud utrzymywał i ufał uleom oraz religijnym przywódcom w wielu sprawach. Al-Saud prowadził handel z innymi regionami dzisiejszego królestwa, unikał kolektywnego karania rodzin lub plemion oraz starał się nikogo nie poniżyć i wybaczał tym, którzy chcieli pojednania, a także wspierał

⁴ Zob. R.A. Harper, *Saudi Arabia*, wyd. II, Chelsea House Publishers, New York 2007, s. 64 [ebook].

ubogich i potrzebujących. Drogą tą w swojej polityce szedł również Abdulaziz, i jak się później okazało, został pierwszym królem Arabii Saudyjskiej. Podczas jego panowania nie dochodziło do większych buntów, niezadowolenia społecznego i gdyby niespodziewana śmierć (9 listopada 1953 r.), to zapewne rządziłby jeszcze kilka lat.

Ostatnia, piąta część, *Meeting New Challenges*, to ta część pracy, w której autor przedstawił nowe wyzwania, przed którymi stoi dzisiejsza Arabia Saudyjska. Zatem część ta jest poświęcona najnowszej historii tego królestwa. Należy jednak nadmienić, iż uwzględniono także wcześniejsze wyzwania, jakie podejmowało królestwo saudyjskie za panowania poprzednich królów, nim Salman objął tron. Przywołano także historię wspomnianego wcześniej Al-Sauda, który z powodzeniem podejmował się różnych wyzwań na wielu płaszczyznach od wojskowych po handlowe. Autor pracy w tej części słusznie spostrzega, iż: „Ropa była zarówno błogosławieństwem, jak i przekleństwem dla Saudyjczyków. Ufundowała dramatyczny rozwój gospodarczy, który od dawna stanowił podstawę polityki królestwa i dawał stabilność” (s. 211). Z jednej strony, jak zauważymy, Arabia Saudyjska od połowy lat 70. XX wieku uczyniła ogromny krok w sferze gospodarczej, handlowej oraz politycznej i społecznej. Z drugiej strony, pojawiła się potrzeba dokonania wielu inwestycji za pieniądze otrzymane ze sprzedaży cennych surowców oraz konieczność importu towarów i produktów, których brak było w królestwie saudyjskim. W tym okresie rozpoczęła się współpraca z wieloma krajami, które miały wolnorynkową gospodarkę. Wspomniano o tym nie bez powodu, albowiem saudyjska polityka zagraniczna zakładała, iż nie podejmuje się współpracy na żadnej płaszczyźnie z krajami komunistycznymi, socjalistycznymi bądź też krajami demokracji ludowej (Związek Sowiecki, Chiny, Korea Północna, Kuba, Jugosławia czy nawet Polska lub NRD).

W tym miejscu warto wskazać odpowiedzi na dwa pytania postawione we wstępie przez autora pracy. I tak na pierwsze pytanie zaproponowano, aby przyjąć myślenie, iż Arabia Saudyjska ma swoją ciągłość od dnia jej powstania, bowiem charakteryzuje ją saudyjska stabilność oraz ogromne zasoby finansowe umożliwiające spełnianie ewentualnych żądań oraz poprawę jakości życia swoich obywateli i ludzi mieszkających w tym królestwie. W mojej ocenie ryzyko obalenia rodziny Saudów było realne w chwili wydarzeń tzw. Wiosny Arabskiej, które miały miejsce w wielu krajach arabskich. Zwłaszcza Bliski Wschód i Afryka Północna, gdzie doszło do obalenia władz w wielu krajach, tj.: Tunezji, Algierii, Egipcie czy Libii. Natomiast na

drugie pytanie: Czy Arabia Saudyjska nadal ma znaczenie dla świata, który jest bogaty w zasoby gazu łupkowego? Należy przyjąć pogląd, iż państwo to ma znaczenie dla świata, bowiem jest strategicznym partnerem USA, a także sprzedaje po atrakcyjnej cenie ropę naftową i gaz ziemny oraz dokonuje inwestycji i wspiera finansowo swoich partnerów handlowych.

Przechodząc do walorów publikacji, to warto wskazać, iż poruszone zostały w niej aktualne aspekty saudyjskiego królestwa przy jednoczesnym uwzględnieniu historii tej monarchii. Z kolei mankamentem pracy może być to, iż nie przeanalizowano *Wizji 2030*, która została ogłoszona w 2016 r., a jej „twarzą” jest nie król Salman, a raczej jego syn, książę koronny Mohammad bin Salman. Co ciekawe, więcej miejsca poświęcono sytuacji kobiet przed i po ogłoszeniu decyzji, iż mogą w szerszym zakresie uczestniczyć w życiu publicznym. Niemniej jednak recenzowana praca powinna stać się w dzisiejszych czasach – gdy chociażby z przyczyn politycznych Arabia Saudyjska jest ważnym graczem na arenie międzynarodowej – lekturą obowiązkową dla tych wszystkich, którzy zadają sobie pytanie i rozmyślają o przyszłości Arabii Saudyjskiej w regionie i na forum międzynarodowym. Bowiem ostatnie decyzje podjęte przez króla Salmana oraz jego syna, księcia koronnego Mohammada bin Salmana, powodują, iż królestwo saudyjskie dokonuje historycznego zwrotu w stronę nowoczesności i otwartości na „nowinki” nie tylko technologiczne, ale i obyczajowe. Przykładem tego jest np. umożliwienie prowadzenia przez kobiety w królestwie pojazdów mechanicznych oraz pozwolenie na piastowanie funkcji i pracowanie w zawodach, do których wcześniej nie miały dostępu.

Kamil Pietrasik
Towarzystwo Azji i Pacyfiku
ORCID: 0000-0002-8579-0659
kamilpietrasik@interia.pl